

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA 1 (P1)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2013

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 70

Memorandamo ona o na le maqephe a 7.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA 1**

- 1.1 Ba ne ba itokisetsa ditlhahlobo tsa pheletso ya sehla seo sa dithuto. √ (1)
- 1.2 O ne a nahana hore baithuti ba bang ba se ba feletswe ke ditjhelete tsa ho hlophisa meketjana eo, mme yena o ntse a na le yona kahoo o tla tswela pele ho e hlophisa. √ (1)
- 1.3 Ke hobane mora o ne a ile a mo thabisa ka tshebetso e ntle dithutong tsa kotara ya pele, mme o ne a ntse a lebeletse hore o tla sebetsa hantle qetellong ya kotara ya bobedi. √ (1)
- 1.4 Ka nako eo boMakakamela ba neng ba sa ntsane ba robetse ka mora mokete o moholo wa timiti. √ (1)
- 1.5 Ke jwala/kgera/mothamahane/mahleu/boroko ka baka la botawa. √
[Mohopolo wa sehlooho o hlalosang jwala] (1)
- 1.6 Makakamela o rometswe sekolong ho ya ithuta, feela yena o duletse ho hlophisa mekete ya bosawana./Ha o le sekolong o sa ithute, o matha ka mora menate o tla feila./Makakamela o ne a rometswe sekolong feela a dulela ho bapala yaba o a feila. √√
[Mohopolo wa sehlooho ke hore ha o le sekolong empa o sa ithute o tla feila.] (2)
- 1.7 Ka mora hore Makakamela a thabise baithutimoho hara nako le ka timiti ya kgomo ba ile ba mo fetola sephoqo./ Ba ile ba tshehisa ka sephetho sa hae ka ho se maneha leboteng le setshwantsho sa kgomo./Ba ile ba mo khathuna. √√ (2)
- 1.8 Ke ngwana ya hlokgang boikarabelo/Ke motho ya ratang setumo/ho tlotlwa/thotlolo/ ho thoholetswa ka ha e ne e le yena ya hlophisang meketjana ya boithabiso. √ Batswadi ba hae ba mo rometse sekolong ho ya ithuta empa yena o a bapala. √ (2)
- 1.9 Ba ya kwana le kwana ke botawa/Ba a thekesela ke botawa. √ (1)
- 1.10 Ke taba e sa kgothaheng. √
Leha bana ba ditsheng tsa thuto e phahameng ba ntse ba etsa mekete ya boithabiso ha se taba e tlwaelehileng ya hore ba hlabe kgomo moketeng o jwalo. Ba ka mpa ba reka nama e seng e loketse ho beswa. √

KAPA

E a kgothaheng.

Batswadi ba bang ba na le ho tetesa le ho tshaba bana ka mokgwa o makatsang, mme ba ka etsa tsohle tseo bana ba bona ba reng ba ba etsetse tsona. (2)

- 1.11 Di hlalosa matshwao a fokolang a fumanweng ke Makakamela dithutong tseo a neng a di etsa./Di hlalosa hore o feitse./Di hlalosa hore ha a atleha/ha a sebetsa hantle. √√ (2)
- 1.12 Mongodi o batla ho lemosa bana ba dikolo hore ha ba ntse ba tswela pele ho nwa jwala ka ba tla iphumana ba feila/ ba shwele ba bile ba patilwe mabitleng.√√ (2)
- 1.13 Ke ne ke tla utlwa bohloko haholo ka ha ke ne ke ba etsetsa tsena tsohle ke nahana hore ba tla rata seo ke ba etsetsang sona athe ha ho jwalo./Ke ne ke tla utlwa bohloko ka ha ke ne ke re ke a ba thabisa athe ba tla ntshoma. √√ (2)

TEMA YA 2

- 1.14 Moithuti wa 1, 3. √ Dipuong tsa bona ba utlwahala e le batho ba ileng ba bala ka thata, mme ba na le tshepo ya hore ba tla atleha./ Ba ne ba sebetsa ka thata, ba ithuta hara selemo. Moithuti wa 1 o ile a tela menate./ Moithuti wa 3 o itokiseditse ho tloha ha selemo se qala.√ (2)
- 1.15 O a tseba hore o tlo sebetsa hantle ditlahlobong tsena mme o bona sena se tla thabisa batswadi ba hae haholo.√ (1)
- 1.16 Ka fumana seo ke neng ke sa lebella ho se fumana./ Ka tla ka una molemo oo ke neng ke sa lebella hore nka o una.√ (1)
- 1.17 Baithuti ba ngola tlhahlobo ya makgaolakgang.Baithuti ba na le mohopolo o fapaneng ka tlhahlobo ena./ Baithuti ba itokiseditseng ba ngola ha monate, mme ba sa itokisetsang bona ba mathateng ha ba tsebe hore ba ngole eng. √√ (2)
- 1.18 Moithuti wa 2. √ Bobedi ba rata menate ho feta ho ithuta, mme ba dula ba le meketjaneng ya boithabiso ho e na le hore ba ithute.√ (2)
- 1.19 Ke ngwana wa boitshwaro bo bobo kaha ke mona o hlalosa hore o ne a sa mamele batswadi ba hae/ o ne a rata meketjana ya boithabiso.√ (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****Mehopolo e lebelletsweng**

Matla a batho ha a lekane lefatsheng mona.√ Ba bang ba futsanehile mme ba bang ba ruile√. Barui ba bang ke ba sebetsang ka thata.√ Ba bang ba atlehile hobane ba ile ba sielwa mafa ke batswadi ba bona.√ Bana ba hloleha ho baballa leruo la bona hobane ha ba a le sebeletsa ka thata.√ Ba bang ke bao e leng dinokwane.√ Bana ha ba sebetse empa ba phela ka ho thubela batho malapeng a bona, ba utswetsa batho le ho ba phamola mekotlana ya bona ya ditjhelete.√ (Mantswe 89)

Ka sebopeho sa dintlha

	QOTSO	DINTLHA
1	'Bophelong mona batho ha re lekane re se meno. Ho na le ba atlehileng, ba phelang hamonate, ba tshwenngwa ke nta feela. Ka lehlakoreng le leng re na le batho ba bang ba hulang ka falese.'	Matla a batho ha a lekane lefatsheng mona.√
2	'Hangata ba robala ba patisitse mpa ka lebota. Ba phela ka dilopi. Se makatsang ke hore batho ba jwalo, ba rata ho fetola matsoho dikgare tsa dimpa.'	Ba bang ba sotlehang ba botswa, ha ba batle ho itshebeletsa.√
3	'Mekgahlelo ya ba atlehileng e a fapana. Wa pele ke wa batho ba sebeditseng ka thata nako e sa dumela, ba ipokella maruo le ditjhelete tseo ba phelang ka tsona.'	Barui ba bang ke ba sebetsang ka thata, bana ke tsona dihwai tsa sebele.√
4	'Mokgahlelo wa bobedi ke wa ba fumaneng dintho di tonositse. Bana ke ba sietsweng mafa ke baholo ba bona.'	Ba bang ba sietswe mafa ke batswadi ba bona.√
5	'O tla fumana ba sa hlokomele tseo ba nang le tsona ba di senya kaha ha ba tsebe bohloko ba ho di sebeletsa'	Ba sietsweng maruo ba a senya hobane ha ba a sebeletsa ka thata√.
6	'Mokgahlelo wa boraro ke wa dinwamadi tse phelang ka ho nwa madi a batho ba bang.'	Ba bang ke dinokwane.√
7	'Bana ke dilalome tse nkelang batho ding tsa bona ka bonokwane. Di thubela batho matlo, di ba nkela makoloi le ho ba phamolela mekotlana ya bona ya ditjhelete.'	Dinokwane ha di sebetse, di phela ka ho thubela batho malapeng a bona, di ba utswetse le ho ba phamolela mekotlana ya bona ya ditjhelete.√

Palo ya mantswe (90)

(Palo ya mantswe = 89 le 90)

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola kgutsufatso ya hae ka sebopeho se seng le se seng feela. Kgutsufatso e ngotsweng ka sebopeho se seng ho tse hlahellang ka hara SAG, e **tshwauwe**.
- Mohlahlobuwa o **lokela** ho bontsha palo ya mantswe a sebedisitsweng ka nepo.

HO TSHWAYA KGUTSUFATSO:

Kgutsufatso e tlameha ho tshwauwa ka tsela e latelang:

- **Kabo ya matshwao:**
  - matshwao a 7 mabapi le dintlha tse 7 (ntlha e le nngwe mabapi le ntlha ya sehlooho).
  - matshwao a 3 bakeng sa puo
  - Matshwao kaofela: 10
- **Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse mantswe a bona:**
  - ha dintlha tse 1–3 di nepahetse: fana ka letshwao le le leng
  - ha dintlha tse 4–5 di nepahetse: fana ka matshwao a 2
  - ha dintlha tse 6–7 di nepahetse: fana ka matshwao a 3
- **Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse mantswe a bona le diqotso:**
  - diqotso tse 1–3 **LE** dintlha tse 3–4 ka mantswe a bona: fana ka matshwao a 3
  - diqotso tse 4–5 **LE** dintlha tse 2 ka mantswe a bona: fana ka matshwao a 2
  - diqotso tse 6 **LE** ntlha e le nngwe ka mantswe a bona: fana ka letshwao le le leng
  - diqotso tse 7: se fane ka matshwao

HLOKOMELA:

- **Sebopeho:**
Le ha kgutsufatso e ngotsweng ka sebopeho se fosahetseng, e tlameha ho tshwauwa.
- **Palo ya mantswe:**
  - Batshwayi ba tlameha ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.
  - Se ke wa hula matshwao haeba bahlahlobuwa ba sa bontsha palo ya mantswe a sebedisitsweng kapa haeba palo ya mantswe a sebedisitsweng e bontshitswe ka mokgwa o fosahetseng.
  - Ha palo ya mantswe e tlotswe, bala ho fihla mantsweng a 5 ka hodima palo eo ho fanweng ka yona, ebe ha o sa bala ho tswela pele.
  - Ho dikgutsufatso tse kgutshwanyane empa di fupere dintlha kaofela tse hlokwang, bahlahlobuwa ba se hulelwe matshwao.

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3**

- 3.1 Ke bomme/basadi/barwetsana/banana/dikgarebe.√
(Motshwayi a kgethe e le nngwe.) (1)
- 3.2 Mefuta e fapaneng ya mongolo/fonte/boholo bo fapaneng ba mongolo/ho ntshofatswa ha mongolo o mong.√ (1)
- 3.3 Ho hohela bareki ho reka sehlahiswa./Bareki ba ka ba le mohopolo wa hore ba tla ba le letlalo le letle la hlabula.√√ (2)
- 3.4 Ke ho matlafatsa papatso le ho fana ka tlhahisoleseding e nngwe ka papatso. √√ (2)
- 3.5 O batla ho fa bareki kakanyo ya hore ba ka fihlella letlalo le letle ha feela ba rekile ba bile ba di sebedisitse ho latela mehato eo e meraro. √√ (2)
- 3.6 E. Ke tshepa hore sehlahiswa se fela se lokisa letlalo/ Ke tshepa hore mmapatsi a ka se thetse bareki./ Ke tshepa hore sehlahiswa sena se fela se sebetsa.

KAPA

Tjhe. √ E mpa e le ho hohela bareki feela./ Matlalo a batho a a fapana, mme ho ka etsahala hore la ka le se be letle. √ (2)
[10]

POTSO YA 4

- 4.1 Dihotetso o kolota Sebueng, mme ha Sebueng a batla tjhelete ya hae, o a mo lwantsha.√√ (2)
- 4.2 Babohi ba makaletse basadi/bomme bana ba lwanang.√√ (2)
- 4.3 Ke seaparo se sekgutshwane haholo.√ (2)
- 4.4 Dihotetso a ka tshwaetswa ke madi a Sebueng ha eba Sebueng a na le lefu le tshwaetsang./Sebueng a ka tshwarisa Dihotetso. (2)
- 4.5 Tjhe, ha e a nepahala hore batho ba tsamaye ba ntse ba lwana hohle mona. Ba lokela ho rarolla diqaka tsa bona ka ho buisana.

KAPA

E, leha e se makgabane a lokileng bakeng sa phedisano e ntle, ho lwanela seo e leng sa hao ho nepahetse. Ha motho a o kolota o lokela ho o lefa. √ (2)
[10]

POTSO YA 5

- 5.1 Motho **ya sehloho** o rata ho bapala ka maikutlo a batho ba bang.√ (1)
- 5.2 -tswa – leetsi√
-ditjhaba – lebitso √ (2)
- 5.3 A / Polelwanabitso√ (1)
- 5.4 Mmatselapedi o re ho monnae a mo phoqe, feela o tla llela metsotso jwalo ka lefetwa la Maseru./ Mmatselapedi o bolella ntate hore a mo phoqe, feela o tla llela motsotso jwalo ka lefetwa la Maseru./ Mmatselapedi o jwetsa monna hore a mo phoqe, feela o tla llela motsotso jwalo ka lefetwa la Maseru. √√ (2)
- 5.5 Tutudu o fihlile ka tlong ho na le motho. A **makatswa** √ ke hore motho o kene **ho kae**, √ ka ha senotlolo se ne se le ho yena. A fumana ngwanana mealong ya hae.
(Letshwao le leng ke la ho latedisa dipolelo ka nepo.) √ (3)
- 5.6 Bana ba **sotlwa** ke Tutudu ka hore ba mathe hara letsatsi la lengeta√ (1)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70